

potest esse æqualis intelligibilitatis (ut sic dicam) tam in multitudine rerum, quam in perfectione, facilitate, aut difficultate objecti intelligibilis, ut facile considerari et cum debita proportione comparari potest, ergo ex parte rerum cognitarum non erit difficilius illam multitudinem rerum simul cognoscere per duas species inadæquate sumptas, quam aliam multitudinem per unam speciem adæquate sumptam. Hoc autem supposito, distinctio specierum non potest impedire, imo nec difficiliorem reddere attentionem ad omnia illa objecta, quia tunc specierum distinctio quasi materialiter se habet, et intellectus per neutram earum totam suam virtutem applicat, et utraque simul informatur, ergo æque potest simul utraque uti partialiter, ac postea una earum uti totaliter. Et dato, ac non concesso, quod ex illa divisione specierum aliqua difficultas attendendi, vel operandi simul, oriretur, inde solum fieret fortasse non posse tot res cum omnimoda æqualitate intelligere per plures species partialiter, ac per unam totaliter, nihilominus tamen posset simpliciter cognoscere plures, aliquid (si opus esset) de numero rerum cognitarum, vel de perfectione illarum diminuendo, quantum ad illam difficultatem compensandam necessarium esset. Sed re vera ex sola distinctione specierum parva, aut nulla difficultas nasci videtur.

16. *Deinde quoad perfectionem earum, tum ex parte objecti. — Tum ex parte actuum. —* Unde etiam concluditur, res illas omnes, et earum singulas ex parte ipsarum perfecte cognosci, et objective (ut sic dicam) per modum plurium, quia non est necesse cognosci cum habitudine unius ad aliam, nec cum aliqua diminutione, sed æque perfecte, ac si per unam speciem cognoscerentur, vel ac si quædam illarum tantum sine aliis considerarentur. Probatur ex dictis, tum quia non minus perfecte cognoscuntur, quam si per unam speciem cognoscerentur: res autem cognitæ per unam speciem, aut actum ejus adæquatam cum dicta perfectione cognoscuntur. Tum etiam quia ex parte intellectus est sufficiens virtus, et capacitas, ut ostensum est, et ex parte specierum unaquæque est proportionata parti illius objecti adæquati, et sola distinctio inter ipsas materialiter se habet, et impedire non potest, ut probatum est, quia parum, vel nihil distrahit mentem, aut virtutem agendi, ergo. Ex quo fit, ut ex parte actuum etiam cognoscantur illæ res per modum plurium, quia per

plures cognoscuntur, in quo distinguitur cognitio plurium per usum inadæquatam plurium specierum, a cognitione plurium rerum per usum adæquatam unius speciei. Nam per unam speciem omnia uno actu cognoscuntur, per plures autem species actibus distinctis, ut videtur verisimilius. Primo quia principia proxima cognoscendi sunt distincta, ut supponitur, et licet potentia simul illis utatur, semper utitur illis ut distinctis, quia non conjungit illa in agendo, ea, scilicet, ad aliquid unum ordinando, ut supponimus, ergo elicit duos actus, ut plures. Nam sola concomitantia, seu simultas durationis in agendo, non sufficit, ut actus sit unus.

17. Secundo hic maxime habet locum ratio D. Thomæ, quia unicus actus requirit aliquam unitatem objecti. At vero illa, quæ cognoscuntur per plures species præcise, et sine compositione unius cum alia, non cognoscuntur sub aliqua ratione unius objecti, sed prorsus, ut disparata, et distincta, ergo cognoscuntur per plures actus, et alioqui inter se non componuntur, nec aliquem ordinem inter se habent, ergo fiunt etiam ut plures. Tertio quia si illi actus inchoarentur, non simul, sed unus post alium, sine dubio essent distincti: ut si Angelus habens unam speciem omnium animalium, et aliam omnium vegetabilium, prius per priorem consideraret, solum naturalem leonis, verbi gratia, et postea per alteram naturam aliquarum plantarum, sine dubio hic actus esset distinctus a primo, nec posset prior extendi per efficaciam alterius speciei, ergo licet simul fiant, erunt distincti. De cujus rationis efficacia inferius aliquid dicam, priores enim nunc sufficiunt, et possunt confirmari, quia Angelus potest simul audire plures loquentes, et plures cogitationes aliorum ipsis volentibus simul intueri, quia in nullo illorum actuum exhauritur tota virtus intelligendi Angelii. Unde si Angeli habentes species universales rerum naturalium, circa plures actus singulares novas species particulares recipiant: sine dubio possunt simul uti talibus speciebus, etiam adæquate quoad res per illas species representatas, quia nulla illarum est adæquata virtuti intellectivæ talis Angelii. Nam solum fuit particularis, quia ab objecto particulari impressa est, ut de actibus internis supponimus, in quibus solum hoc locum habet.

18. *Prima objectio ab auctoritate Aristotelis. — Declarantur testimonia Aristotelis. —* Ut hæc tamen res magis declaretur, et quæstio de nomine tollatur, nonnullis objectionibus oc-

currere necesse est. Prior sit ab auctoritate Aristotelis 2 Topicor., cap. 4, ubi in hoc distinguit scire, et cogitare, quia, *contingit, ait, plura scire, cogitare autem non*, id est, non contingit cogitare plura, et ideo communiter refertur quod dixerit, *cogitare non nisi unum*. Item allegatur 4, Metaphysicæ, cap. 4, text. 10, in fine, dicens, *nihil contingit intelligere, nisi intelligenti unum*. Quibus verbis significare videtur, omnem intelligentem, unum semper intelligere, vel saltem per modum unius. Sed primum testimonium parum in presenti probat, tum quia Aristoteles de hominibus loquitur, non de Angelis: tum quia ibi solum id ponit per modum exempli, et exemplorum non semper requiritur exacta veritas, tum maxime quia non dicit, *non contingit cogitare nisi unum*, sed dicit, *contingere, ut is, qui plura scit, unum tantum cogitet*, quod tam est diversum, quantum affirmatio a negatione differt. Unde affirmatio illa est particularis, et per se nota, altera vero negativa est universalis, et in rigore falsa, etiam in nobis. Et prior sensus affirmativus intentioni Aristotelis sufficit. Probat enim hanc propositionem esse falsam, multa scire est multa cogitare. Quod optime probat, quia contingit multa scire, et non cogitare multa. Aliud vero testimonium magis est ab instituto alienum, quia Aristoteles ibi non dicit, oportere eum qui intelligit, unum, vel per modum unius concipere. Non enim de hac re agebat, sed de nominum significatione tractabat, dixeratque necessarium esse, ut nomen unum tantum significet, vel si sit multiplex, ut pro re certa accipiatur. Quia (ut ait) *non unum significare, nihil est significare, nominibus autem non significantibus perit disputatio*, et tunc subdit rationem per cita verba, quorum sensus est, quia nisi disputans unum aliquid certum per verba concipiat, nihil de tota disputatione intelligit. Quod optime dictum, multumque in disputationis observandum est.

19. Secundo objicitur auctoritas S. Thomæ, nam in locis super allegatis videtur sentire non posse Angelum per suas species simul intelligere plura, ut plura. Et quoniam (ut dixi) in illa reduplicatione, *ut plura*, potest esse magna æquivocatio, et varietas, videtur profecto D. Thomæ intelligere, tunc cognosci plura, ut plura, quando pluribus actibus cognoscitur, tunc vero ut unum, quando cognoscuntur uno actu. Et ita videtur contrarium nostræ assertionis sentire. Quod autem ille sit sensus ejus, probatur ex ipsiusmet ratione. Nam in prima parte, quæst. 85, art. 4, inde probat

non posse intellectum creatum cognoscere simul per plures species, quia non potest perfici simul pluribus formis ejusdem generis, et diversarum specierum, id est, pluribus actibus, seu (quod idem est) pluribus speciebus intelligibilibus in actum reductis. Et 1 part., quæst. 12, art. 10, et quæst. 58, art. 2, absolute negat posse Angelum simul per plures species cognoscere, quia ea, quæ per diversas species representantur, habent rationem diversorum intelligibilium, et ita non possunt uno actu cognosci, et consequenter nec simul. In quo discursu videtur supponere, non posse Angelum simul multa cognoscere, nisi per unum actum. Et ita Cajetanus fatetur pro eodem reputari, plura non posse cognosci simul, et non posse cognosci per unum actum, quia si cognoscantur per unum actum, jam non cognoscuntur, ut plura, et si debent cognosci per plures actus, non poterunt simul cognosci. Unde idem D. Thomas, 1 part., quæst. 62, art. 7, ad 3, absolute dicit: *unam potentiam non posse simul habere duas operationes, nisi una ad aliam ordinetur*.

20. *Prima expositio esset D. Thomæ. —* Ad hanc objectionem respondeo incertum esse, in quo sensu D. Thomas usus fuerit verbis illis *per modum unius, vel per modum plurium*. Tribus enim modis possunt exponi: primo ut per modum unius idem sit, quod per unam speciem simplicem, et proprie sumptam, et per modum plurium idem sit quod per plures species. Et hunc sensum videtur indicare D. Thomas, in dicto art. 2, in corp., et ad 2, et in dicta quæst. 12, art. 10. Quod non solum in Angelis, sed etiam in nobis adeo affirmat D. Thomas, ut etiam quando cognoscimus diversa simul affirmando, vel negando unum de alio, sentiat id fieri una simplici specie, et uno actu, ut patet, ex 1 part., quæst. 85, art. 4, ad 4, et primo contra Geat., cap. 55, ratione 1. Ubi Ferrariensis ita explicat sententiam D. Thomæ, dicens, quoties plura cognoscuntur ut unum, scilicet, cognoscendo differentiam, vel aliam habitudinem eorum inter se, cognosci per unam speciem, quam intellectus ex similibus speciebus singulorum abstrahit.

21. *Rejicitur proxima expositio. —* Sed hæc sententia sic explicata nec potest universaliter defendi, neque D. Thomæ attribui. Prior pars in nobis constat, quia sine dubio diversis speciebus simul utimur ad componendum, et dividendum, et syllogizandum: et hos actus facimus, non per simplices et unicos actus, sed per plures, componendo ali-

quo modo illos. Alias nunquam esset vera compositio, in secunda, vel tertia operatione nostri intellectus, sed omnia per simplices actus cognosceremus, quod falsum esse constat. Deinde in Angelis supra ostensum est, aliquando necessario uti simul multis speciebus ad differentiam aliquarum rerum, vel etiam unionem cognoscendam. Et licet illo modo sæpe cognoscant per simplices actus, tamen ibi etiam ostendimus, posse aliquando id facere componendo plures. Præterea, quod D. Thomas non intenderit hoc negare, docent omnes Thomistæ locis allegatis, qui dicunt D. Thomam sub una specie usum plurium comprehendisse, etiamsi sit cum multis actibus inter se ordinatis. Nam quod hoc modo possit intellectus angelicus habere illos, docet D. Thomas, dicta quæstione 58, 1 part., artic. 7, ad 2, et dicta quæstione 62, artic. 7, ad 3, et quæst. 8, de Verit., artic. 14, ad 6.

22. *Secunda expositio.* — Secunda ergo explicatio est, ut cognoscere plura per modum unius, sit cognoscere plura per unum actum, vel compositum in nobis, vel simplicem in Angelo, vel saltem per plures aliquo modo inter se ordinatos, ut sunt cognitio sui per suam substantiam, et aliorum per species. Cognoscere plura per plures actus inter se nullo modo unitos, vel ordinatos. Unde quia in Angelis, secundum D. Thomam, non invenitur compositio inter actus simplices intellectus: ideo ordinarie loquendo, et de cognitione per proprias species, dicendum erit Angelum tunc cognoscere plura per modum plurium, quando per plures actus illa cognoscuntur: tunc vero per modum unius, quoties per unum actum ea cognoscit, etiamsi ad talem actum plures species concurrant. Et quia iste concursus non contingit, nisi quando res representata per illas species cognoscuntur cum aliqua habitudine inter se, id est, ut differentes, vel ut similes, vel ut unitæ aliquo modo, ideo etiam illa dicuntur cognosci per modum unius, quæ sub aliqua simili habitudine cognoscuntur, nam sub illa objectum intelligibile aliquo modo, ut unum componunt. Et hæc expositio est ipsis terminis satis accommodata, et multum a D. Thoma in dictis locis insinuat. Dixi autem, *ordinarie loquendo, et de cognitione per proprias species*: quia solum in cognitione sui per suam substantiam, et alterius objecti per propriam speciem, videtur D. Thomas admittere plures actus ordinis naturalis, quia simul sint in intellectu Angeli, inter quos ponit alium ordinem (ut supra visum est) quibus ad-

dit cognitionem Dei per ejus essentiam, quæ supernaturalis est. Et ita etiam videtur sentire Ferrariensis, dicto c. 53, et alii.

23. *Non probatur.* — Nihilominus tamen nos non possumus universaliter eam doctrinam approbare. Credimus enim, posse Angelum simul plura cognoscere per plures actus, et species, et consequenter per modum plurium in directo sensu, id est, ut nec species jungantur ad producendum unum actum, nec actus ipsi inter se componentur, aut objecta illorum cum aliqua habitudine inter se conferantur, nec etiam ut unus actus sit sub aliqua consideratione ratio alterius, sed solum comitanter se habeant, ex libera Angeli voluntate. Hoc probatum sufficienter est tertiam assertionem confirmando. Item in nostro intellectu id posse contingere aliquo modo, imo etiam in sensibus, infra in proprio tractatu de Anima ostendemus. Unde non solum modo explicato in assertionem, sed etiam alio potest Angelus plura per plures species, et actus, nullo modo inter se compositos, aut relatos simul cognoscere. Nimirum utendo adæquate una specie quoad omnia, quæ per illam representantur, non vero quoad attentionem, et conatum potentiae, aut intentionem actus, tunc enim actus ille non erit adæquatus activitati potentiae, et ideo poterit simul illa potentia per aliam speciem operari intelligendo aliquid, vel aliqua imperfecto modo, vel quantum ad numerum cognitorum, vel quantum ad modum attentionis potentiae et intentionis actus. Probatur, quia sicut Angelus est liber ad utendum specie adæquate, vel inadæquate, quoad universalitatem objecti, ita etiam est liber ad applicandum intellectum cum majori, vel minori conatu, ergo sicut utendo specie inadæquate priori modo, potest simul uti alia specie, et elicere alium actum omnino distinctum, ita utendo una specie imperfecte ex parte objecti, poterit quod residuum est activitatis (ut sic dicam) ad alium actum, et objectum applicare. Et confirmatur, nam si noster intellectus, vel sensus, potest hoc modo habere plures actus simul, non est ex inadæquatione actus ad speciem in ordine ad extensionem objecti, quia species nostræ non representant plura, sed est ex inadæquatione in modo attendendi, ergo idem poterit in Angelis reperiri.

24. *Tertia expositio qua recte satisficit secundæ objectioni si illam patiat D. Thomas.* — Nihilominus tamen etiam in his casibus poterit dici Angelum cognoscere plura, aliquo

modo per modum unius, non quidem ex parte objecti, vel ex compositione aut subordinatione actuum, sed ex parte potentiae, quatenus omnes illos actus efficit, tanquam æquivalentes uni actui sibi adæquato, vel tanquam unum effectum adæquatum suæ virtuti, sicut ignis calefaciens simul plura ligna, vel corpora intra suam sphaeram existentia, dici potest omnia illa calefacere per modum unius effectus sibi adæquati. Unde a contrario tunc solum diceretur Angelus cognoscere plura per modum plurium, si efficeret plures actus, quorum singuli essent suæ virtuti adæquati, vel si ultra unum actum adæquatum, alium simul habere possent. Et juxta hunc sensum terminorum optime salvatur universaliter doctrina D. Thomæ, quod non possit Angelus plura ut plura cognoscere. Sed non audeo dicere, divum Thomam in hoc sensu fuisse locutum: quia illa explicatio illorum terminorum: *Per modum unius, et per modum plurium*, non videtur communiter visitata. Nihilominus tamen res ipsa vera est, et ex dictis patet. Et potest exemplo loci Angeli declarari: quia in multis locis per modum plurium esse non potest, quia non potest esse nisi in uno loco adæquato, et tamen per modum unius esse potest totus in pluribus locis partialibus. Sed hinc objici potest, quia Angelus non potest esse simul in pluribus locis inadæquatis per modum plurium, id est, divisim omnino inter se: ergo similiter non potest simul per intellectum attendere etiam inadæquate, ad plura omnino divisa inter se, id est, nullo modo ordinata, nec connexa. Respondetur dato antecedenti non certo, et negando consequentiam, quia in loco constituitur ipsa substantia Angeli, quæ non potest quasi a se dividi, in locis distantibus se constituendo, intelligendo autem cognoscit Angelus res quasi in seipso, et in se recipit actus quibus illa cognoscit, et ita in se non dividitur ex eo quod attentionem suam adæquatam per plures actus applicet, sicut Angelus potest etiam simul esse in pluribus corporibus intra suam sphaeram contentis, et in omnibus operari simul, etiamsi inter se unita vel connexa non sint.

25. *Tertia objectio.* — *Ab exemplo figurarum, motuum et colorum.* — Ultima superest objectio in hac materia vulgaris, quia non potest idem corpus pluribus figuris simul affici, nec pluribus motibus localiter moveri, nec pluribus coloribus specie diversis informari, ergo nec pluribus actibus intellectus simul intelligere. Probatur consequentia, quia ex illis

exemplis fit inductio, quod duæ formæ ejusdem generis non possunt simul eandem potentiam informare. Sed actus intelligendi sunt formæ ejusdem generis: ergo. Confirmatur, quia idem motus non potest ad duos terminos simul tendere, ergo nec potest idem intellectus ad duo objecta omnino distincta, nam sunt veluti termini tendentiæ intellectus ad ipsa.

26. *Responsio ad exemplum figurarum.* — Sed imprimis materialia exempla per se parum probant. Nam illud de figuris, non male instatur a Gregorio exemplo plurium specierum, et habituum informantium simul intellectum. Nam communis responsio, quod non plene informant, quia non simul actu operantur, non satisfacit, quia operari aliud est ab inhærentia, et informatione, at vero repugnantia formarum, ut in eodem subjecto simul esse non possint, in informatione, seu inhærentia spectanda est, non in efficientia. Unde species in aere existentes, cum in illum operari non possint, plene illum informant, sicut et speculum. Deinde illud exemplum est valde extrinsecum, et quasi metaphoricum (ut sic dicam): unde posset negari consequentia, sine alia ratione differentiae, solum quia nulla est connexio, inter antecedens, et consequens. Adde vero, in figuris diversis respective ejusdem subjecti, non solum diversitatem, sed etiam repugnantiam inveniri, quia plures figuræ esse non possunt simul in eodem corpore, nisi partes ejus simul in distinctis locis, seu sitibus partialibus constituentur, quod naturaliter repugnat: actus vero intellectus non habent inter se specialem repugnantiam, de illis enim loquimur. Addere etiam possumus in uno corpore toto tantum esse posse unam figuram adæquatam, in partibus vero esse posse plures partiales, ita ergo in uno intellectu unus tantum est actus adæquatus secundum talem modum operandi, et quando ille non est, esse poterunt plures inadæquati, et quasi partiales, non tamen erunt in diversis partibus subjecti, sicut sunt plures figuræ partiales, quia figuræ integrum subjectum est divisibile, specierum autem indivisibile est, et totum potest pluribus inadæquatis formis actuari, quia nulla illarum totaliter (ut sic dicam) actuatur: sicut Angelus potest esse totus in toto, et totus in qualibet parte, licet in nulla parte sit totaliter.

27. *Ad exemplum motuum.* — *Ad exemplum colorum.* — Atque idem fere est de exemplo plurium motuum, nam si non includant specialem repugnantiam, possunt esse simul in eodem subjecto, imo in eadem parte, ut latius